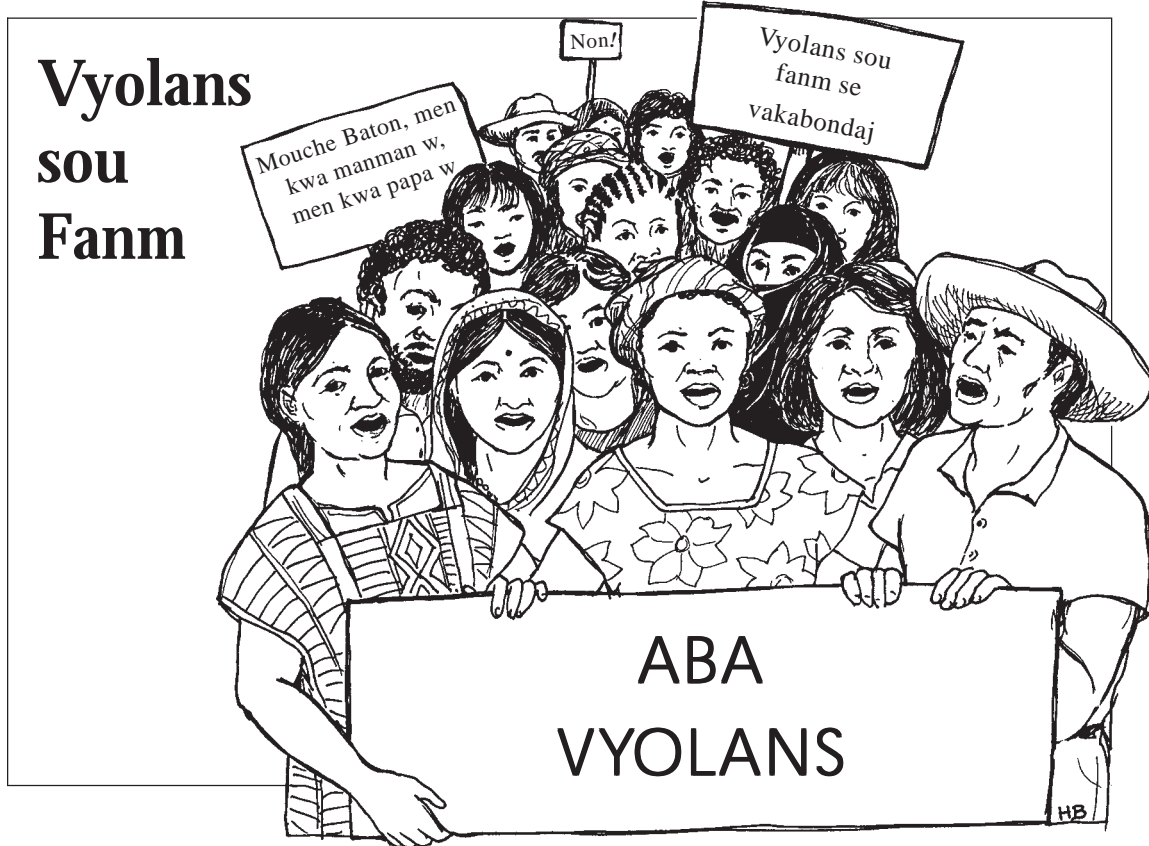

Chapit 18

Nan chapit sa a, n ap jwenn:

Istwa Lora ak Lwis.....	314
Poukisa Gason bat fanm?.....	316
Divès kalite vyolans ki egziste	317
Kilè pou n met bab nou alatrannp	318
Kijan wou vyolans la woule	319
Move konsekans vyolans ka genyen	320
Poukisa medam yo rete ak malandren k ap bat yo?	321
Kisa pou n fè.....	322
Nesesite pou n mete yon plan sekirite sou pye.....	322
Si n ap kite	323
Ann travay pou chanjman	323
Pale pawòl la.....	323
Mete yon seri sèvis sou pye pou pote kole ak fanm ki oblije kite ak mari yo	324
Fè presyon sou sosyete a	324
Travayè sante, 2 mo silvouplè!	325

Se chak jou medam yo ap pran kalòt, kout pye, kout baton, yo sibi imilyasyon; zòt menase yo zòt fè kadejak sou yo. Mari yo konn menm rive pete fyèl yo. Men, anpil fwa nou pa menm tande pale de zak maspinay sa yo, paske medam ki viktim yo konn santi yo wont oubyen yo konn santi yo lage poukont yo; oubyen yo konn pè pale tou. Anpil doktè, anpil enfimyè ak anpil lòt moun k ap travay nan zafè lasante pa menm konsidere vyolans tankou yon pwoblèm sante ki grav... Poutan, se sa l ye menm.

Chapit sa a pale sou zak vyolans gason fè sou madanm yo. Lè n fin li chapit sa a n ap konprann ki sa ki lakòz zak vyolans sa yo, ki sa nou ka fè kont zak vyolans sa yo, epi ki jan nou ka travay pou sa chanje nan kominote kote n ap viv la.

➤ *Moun pa janm merite kout baton ak move tretman*

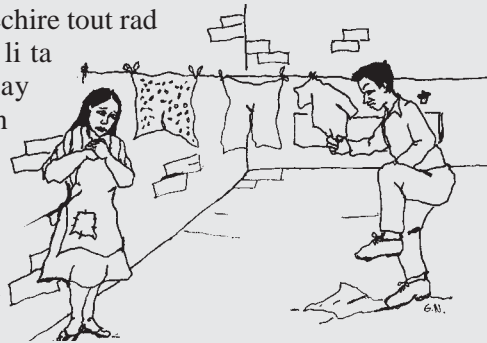
Lè se yon moun fanm nan konnen ki fè kadejak sou li.

Menm si chapit sa a pale sou vyolans gason fè sou fanm, kapab gen vyolans nan kèlkeswa rapò moun ak moun. Paregzanp, ant yon bèlmè ak yon bèlfi ki fèk antre nan fanmi an, ant paran ak pitit, ant granmoun ak timoun, ant manm yon fanmi ak yon vye granmoun kap viv ansanm ak yo, ant zanmi gason, ant zanmi fanm.

Istwa Lora ak Lwis

Lwis te deja yon gwo komèsan lè l te rankontre Lora. Misye te gen 12 lane anplis manmzèl. Lwis te konn vann machandiz nan yon magazen kote Lora t ap travay yon fason pou l te ka ede fanmi l. Konpòtman misye ak pawòl nan bouch li te dous kou siwo myèl. Li pa t sispann di tout bèl bagay li ta ka fè nan lavi a ansanm ak Lora. Dapre sa l te ka di, manmzèl ta pral jwenn tout sa l ta ka vle e li t ap gen yon mari ki renmen l pase tout fanm. Lwis te konn achte bèl rad pou Lora e se toutan li te konn plede adore manmzèl. Lè konsa, li te konn di: "Ala bèl ou ta bèl, si w te abiye yon lòt jan". Li te kòmanse rann li ti vizit chak jou, e li pa t tann lontan anvan l mande manmzèl pou l kite djòb la pou l marye avè l. Apre maryaj la, Lora te kwè Lwis t ap kenbe pwomès li yo. Men okontrè bagay yo te kòmanse chanje. Misye a pa te vle Lora soti paske, dapre li, manmzèl twò lèd. Sa k te pi rèd, li te ranmase tout bèl rad li te fè Lora kado yo, epi li te met dife ladan yo pandan l t ap di: "Madigra konsa pa merite gwo mak rad sa yo".

Yon jou, Lwis antre nan kay la vè midi, li dechire tout rad ki te tann sou yon liy epi li akize Lora kòm kwa li ta kouche ak yon zanmi l. Lè manmzèl di se kay manman l li soti, li joure l rizèz epi l pase l yon souflèt. Lwis fè l konnen li pa t ap janm al wè fanmi l vre; epi gen lontan depi fanmi l yo pa sou bò l ankò. Apre sa, li pe bouch li. Men, lè Misye tounen nan aswè, li pote yon kado pou Lora epi li fè l yon lòt deklarasyon damou ak pwomès pou l toujou pran swen l.

Lè Lora vin ansent, li te kwè Lwis ta pral boule pi byen avè l. Men okontrè, gen lè sa vin bay Misye plis pye sou li. Chak fwa Lwis fache se ak kout pwen, kout pye nan vant li pran manmzèl. Lora te pè pou l pa t pèdi pitit la, men li te oblije rete nan kay la paske l pa t gen ankenn kote pou l ale. Lwis te rive fè l kwè fanmi li pa t bezwen l vre. Yon lòt bò manmzèl pa t gen 5 kòb penich. Pafwa Lwis te konn pase plizyè semèn san l pa fè kont avè l. Nan moman sa yo, manmzèl konn konprann tout bagay fin anfòm. Lè l reflechi, se kòm si Misye byen renmen l. Si l te konnen ki sa pou l fè pou l pa ennève Misye? Li te eseye fè tout sa l kapab, men se te pou granmesi. Ane ale, ane vini, Lwis kontinye vale tafya, frape manmzèl nan mi kay, fòse l fè bagay, menm lè tout kò l ap fè l mal apre kout baton yo. Yon jou swa, manmzèl pantan nan dòmi. Lè l ouvri je l, li jwenn Lwis ak yon kouto anba gòj li. Nan demen, lè Lora mande l poukisa li te fè sa, Lwis mande Lora èske se pa nan rèv li te ye oubyen èske se pa fòl li fòl. Lwis te toujou pwomèt manmzèl lanmò si l ta aprann l ap mache pale l mal.

Lora te chwazi pe bouch li epi li te prèske pa janm soti. Li pa t vle pèsonn wè mak kou ki te sou kò l yo pou pèsonn pa konnen tout maspinay l ap sibi anba zago mouche a. Anpil fwa, Lora te vle sove, men li pa t konn kote pou l ale.

Apre 12 an maryaj, Lora te toujou ap viv nan laperèz, si l kite mouche a, ki kote l ap jwenn kay pou l rete ak lajan pou l viv? Ki kote l ap jwenn yon papa pou pitit li yo?. Lwis te al pale l mal nan magazen kote l te konn travay la, epitou, li te kwè, li pa t ap janm jwenn travay kòm bòn kay moun akòz timoun yo. Lora te santi l lage poukont li.

Papa Lora te vin mouri epi manman l te al rete lakay yon pitit gason l. Nan kay yo te rete a, pa t gen plas pou Lora ak pitit li yo. Lora te gen yon sè ki te konn mache legliz anpil. Daprè sè a, Lora dwe rete ak mari l, menm si l ka pèdi lavi l. “Se konsa sa dwe fèt”. Se tout lasent jounen Lora te gen pou l bourike lakay li. Kòm Lwis pa t vle l soti, manmzèl te sispann rann zanmi l vizit. Li te kwè tout zanmi l te abandone l. Sa k pi rèd la, pifò moun nan zòn nan te kwè li nòmral pou yon misye korije madanm li.

Yon jou swa, premye pitit fi Lora a ki te gen 11 lane pote manman l plent pou papa a ki te leve l frape l atè. Se te yon gwo kou pou Lora. Li pa t janm kwè timoun yo te ka viktim tou anba pa t papa yo. Li te konn sa pa t ap sèvi anyen pou l al twoke kòn li ak mouche a, men li te di: “Se swa jamè, sa P AP JANM fèt ankò.

Lora te vinn fè yon fòs kouch. Travayè sante ki t ap okipe l la te poze l kèk kesyon sou mak kou ki te sou kò l yo. Lora te ba l kèk manti. Travayè sante a te souke tèt li e li te bay manmzèl yon kat ki te gen adrès yon kay nan vil ki pi pre a. Li te di Lora si l vle kite kay la, ni li menm, ni timoun yo, ap ka fè ladesant nan menm adrès la, men fòk li konn kilè l ap pare pou l fè sa. Jounen jodi a, Lora santi l pare.

Poukisa Lwis te konn bat Lora? Men kèk vye repons kèk moun gen dwa bay:

Yon mari gen dwa fè sa l vle ak madanm li.

Alaverite, pèsonn pa gen dwa bat madanm li. Pa gen anyen yon fanm ka fè ki ba yon nèg dwa leve men sou li, menm si, dapre nèg la, fanm nan merite sa, menm si fanm nan li menm kwè li merite sa.

Si l pat bwè twòp tafya li pa t ap fè sa.

Alaverite, se pa tafya ki reskonsab zak maspinay gason fè sou fanm, menm si anpil fwa, tafya ka ogmante dòz maspinay la. Zak maspinay fèt menm moun pa bwè tafya.

Se paske Misye twò renmen madanm li ki fè l bat li.

Alaverite, lanmou ak baton pa danse kole. Lanmou mache ak respè youn pou lòt, sansiblite youn pou lòt.

Sa se pwoblèm pa yo. Moun pa foure bouch nan zafè mouche ak madanm

Alaverite, vyolans pa konsène fanmi an sèlman. Anpil fanm pote mak oubyen pèdi lavi yo anba zak maspinay. Vyolans se yon pwoblèm sante ki konsène ni sosyete a, ni kominote a.

Se sèl malere ak moun sòt ki bat fanm.

Alaverite, se pa lamizè ak inyorans sèlman ki lakòz zak vyolans. Zak maspinay ka fèt nan nenpòt ki kay, lakay moun rich tankou lakay moun pòv. Lakay moun save tankou lakay moun ki pa save, lavil tankou andeyò.

Li toujou pi bon pou timoun yo, si manman yo pa separe ak papa yo. Li kapab byen rete yon bon papa pou yo.

Alaverite, li pa toujou bon pou fanmi an, lè manman an pa vle kite ak yon nèg k ap maspinen l. Nèg sa a ap bay timoun yo move lesou sou fason pou yo rezoud pwoblèm yo ak sou fason moun dwe trete fanm. Baton Misye a ap voye sou madanm li ak sou pitit li yo p ap itil timoun yo anyen.

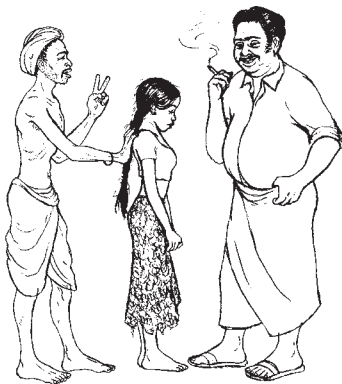
Poukisa gason bat fanm?

➤ *Tout bagay sa yo montre poukisa gason konn leve men sou fanm, men sa pa vle di se dwa gason pou yo fè zak malonèt konsa.*

➤ *Anpil fwa, nou jwenn vyolans ak abi nan yon rapò fanm ak gason paske youn nan 2 moun yo gen plis pouvwa sou lòt la.*

kijan diferans sosyete a mete ant wòl fanm ak gason ka ajì sou kontak seksyèl yo.

Lè yon gason fin maspinen yon fanm, li ka jwenn anpil pretèks pou bay tèt li rezon - li te bwè twòp, li te pèdi kontwòl li, oubyen fanm nan jwenn sa l “merite”. Men gason **chwazi** sèvi ak zak maspinay paske, ak zak sa yo, yo ka jwenn sa y ap chache oubyen sa ka pèmèt yo egzèsè dwa “gason” yo kòm sa dwa.

Lè yon nèg santi l manke pouvwa sou pwòp tèt li, li gen dwa sèvi ak zak maspinay pou l eseye mete kontwòl sou lavi lòt moun, men li pa bon ditou pou moun eseye kontwole lavi lòt moun, sitou si se ak zak kraze brize. Men de twa rezon ki fè kèk gason pran abitud maltrete fanm:

1. Zak maspinay konn bay rezilta

- Sa ka pèmèt gason an mete pwen final nan yon diskisyon san pèdi tan, san l pa bezwen kontinye pale sou vrè pwoblèm nan, san l pa bezwen kontinye chache yon bon jan solisyon.
- Gen gason ki gen dwa pran plezi nan maspinen fanm. Sa fè yo santi yo gwo nèg. Konsa, y ap toujou anvè rekòmanse, pou yo ka toujou jwenn menm plezi a.
- Si, ak zak maspinay, nèg la rive “pote laviktwa” epi li rive jwenn sa l bezwen an yon premye fwa, viktim nan ap toujou pare pou l bay legen yon lòt fwa ankò, yon fason pou l pa pran pataswèl. Se kon sa, malandren an ap pran plis pye sou fi a.

2. Misye a gen move lide sou wòl yon “gason toutbon” dwe genyen.

- Si yon nèg kwè li dwe met kontwòl sou tout sa madanm li ap fè, pou l ka santi l “gason”, li gen dwa pa maltrete fanm sa a san remò.

Gen kèk gason ki santi se nòmal pou yo gen kèk bagay. Se pou yo gen: yon “bon” fanm, pitit, wòl chèf nan fanmi an, paske se gason ki non yo.

3. Misye a gade fanm nan tankou yon tè oubyen yon kay li posede, oubyen li gen dwa konsidere fanm nan tankou “yon mal nesèsè”.

- Si fanm nan gen fanm sou li, nèg la gen dwa pè pèdi madanm li, oubyen tou, misye ka kwè yon fanm konsa pa bezwen l. Pazapa, misye ka chache fè yon jan pou l pran plis pye sou manmzèl.

4. Misye a gen dwa pa menm konnen si l ta bon pou l chanje konpòtman.

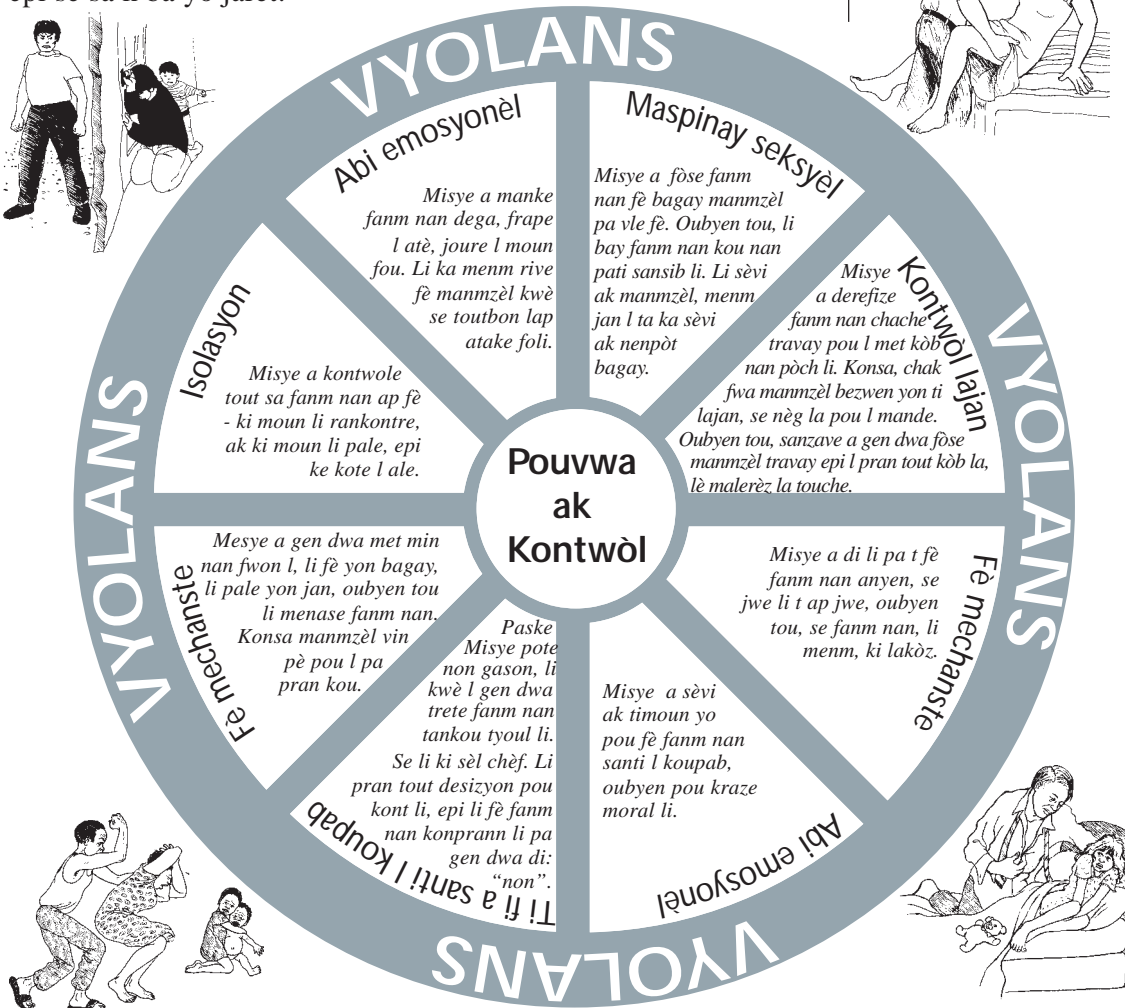
- Si, depi lè l te tikatkat, nèg la te toujou wè papa l oubyen lòt moun ap fè zak kraze brize, chak fwa yon pwoblèm prezante oubyen chak fwa yo gen tèt yo chaje, li gen dwa pa t janm aprann ajì lòt jan.

Si yon gason gade fanm ak jenn ti demwazèl menm jan ak tè oubyen kay li posede, l ap toujou santi l gen dwa pou l fè sa l pi pito ak yo.

Yon gason gen anpil bagay li ka fè pou l met kontwòl sou yon fanm. Kout baton se youn ladan yo sèlman. Men nenpòt nan move zak sa yo ka deranje yon fanm.

Ann konsidere wonn pi ba a tankou yon wou machin. Pyès ki nan mitan wou a, se kontwòl ak pouvwa paske, an reyalyte, tout zak mesye yo ap fè, se pou yo ka gen pouvwa ak kontwòl sou medam yo. Chak pati nan wou a reprezante youn nan konpòtman yon malveyan ka genyen, lè l vle met kontwòl sou yon fanm. Vyolans se jant wou a, sa vle di, se sa k kenbe tout pati yo ansanm epi se sa k ba yo jarèt.

Divès kalite vyolans ki egziste

Maspinay la ka soti nan yon fòm pou l pase nan yon lòt san pwoblèm

Nan anpil ka, jouman konn tounen kout baton anvan n bat je n. Okòmansman sa ka pa parèt, men nèg la gen dwa kòmanse ap bay fanm nan kèk ti pousad, kèk ti kou, "san l pa rann li kont" oubyen li kòmanse chita kote fanm nan abitye chita yon fason pou l fòse l deplase. Si l jwenn rezilta nan sa, l ap fè pi mal jouk li fè vyolans aklè sou manmzèl. Fanm ka sibi kèk fòm vyolans san yo pa pran baton, men tout fanm ki pran baton te sibi lòt fòm vyolans anvan.

Ki lè pou n met bab nou alatrannp

➤ *Nou pa gen pou n konsidere valè lanmou nou gen pou moun nan. Lanmou pa ka chanje pèsonn. Se sèl moun nan ki ka chanje pwòp tèt li.*

Lè vyolans mete pye nan yon rapò fanm ak gason ki te deja pa t kòdyòm, posiblite kite a vin pi difisil ankò. Plis fanm nan rete se plis nèg la ap chèche met kontwòl sou li, se plis fanm nan ap pèdi konfyans nan pwòp tèt li. Gen kèk gason ki tonbe nan vyolans pi vit pase lòt. Gen kèk siy ki ka montre n lè yon nèg pral kòmanse fè zak krazebrize. Lè nou wè siy sa yo, si n gen posiblite kite se pou n reflechi byen.

Poze tèt nou kesyon sa yo:

- Èske nèg la fè jalouzi, lè nou rankontre lòt moun oubyen èske l sispèk n ap ba l manti? Si n remake nou chanje konpòtman pou nèg la pa fè jalouzi, sa vle di misye gen tan met gwo kontwòl sou nou.
- Èske misye anpeche n al wè zanmi nou ak fanmi nou oubyen èske l anpeche nou fè zafè n? Kèlkeswa pretèks li pran, sa pa gen enpòtans. Se anpeche l ap anpeche n jwenn konkou. L ap pi fasil pou l maspinen nou si n pa gen ankenn kote pou n ale.

Enbesil, te kwè m te di w pa soti. Ou tou sanble ak yon madigrà!

- Èske l joure n oubyen èske l pase n nan betiz devan lòt moun? Nou ka menm kòmanse kwè nan radòt l ap di yo. Sa ka fè n kwè nou vrèman merite kèk sabò.
- Kisa misye fè lè l ennève? Èske l kraze bagay nan kay la oubyen èske l voye yo jete? Èske l bann kou oubyen menase bann kou? Èske l gen abitud bat lòt fanm? Se tout bagay sa yo k ap fè n konnen si misye gen pwoblèm pou l kontwole tèt li.
- Èske l konn santi l ap sibi imilyasyon anba men moun ki gen otorite sou li, tankou : pwofesè l, patwon l oubyen papa l? Misye gen dwa santi l pa vo anyen devan moun sa yo. Konsa, li gen dwa eseye sèvi ak vyolans nan lòt sitiyasyon, yon fason pou l eseye pran pye sou lòt moun.

- Èske misye lage reskonsablite move zak li yo sou do tafya, sou do dwòg oubyen sou do tèt chaje li genyen? Lè misye vle wete chay la sou do l, li gen dwa di tout bagay pral anfòm, lè l jwenn yon lòt dyòb, lè l al abite nan yon lòt bouk, lè l sispann bwè tafya oubyen lè l sispann pran dwòg.

Èske misye vle lage chay la sou do n oubyen sou do yon lòt moun oubyen èske l refize rekonèt l ap aji mal avè n? L ap gen mwens chans pou l wè nesosite pou l chanje konpòtman, si l kwè se nou menm ki gen tò.

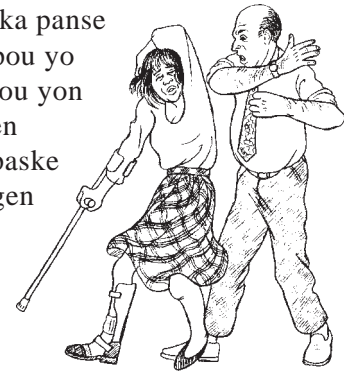
Gen kèk fanm ki sibi zak maspinay pi vit pase lòt fanm

Nan anpil rapò fanm ak gason, se lè fanm nan ansent, nèg la kòmanse fè zak vyolans sou li. Misye ka santi l ap pèdi kontwòl li, paske li pa ka sipòte chanjman k ap fèt nan kò fanm nan. Li gen dwa fache tou paske fanm nan pa fin okipe misye byen, paske manmzèl plis enterese nan timoun ki nan vant li an. Li gen dwa fache tou paske fanm nan ka pa vle kouche avè l. Yon lòt bò, pwoblèm lajan konn bay anpil fanmi gwo tèt chaje, lè y ap tann yon ti bebe.

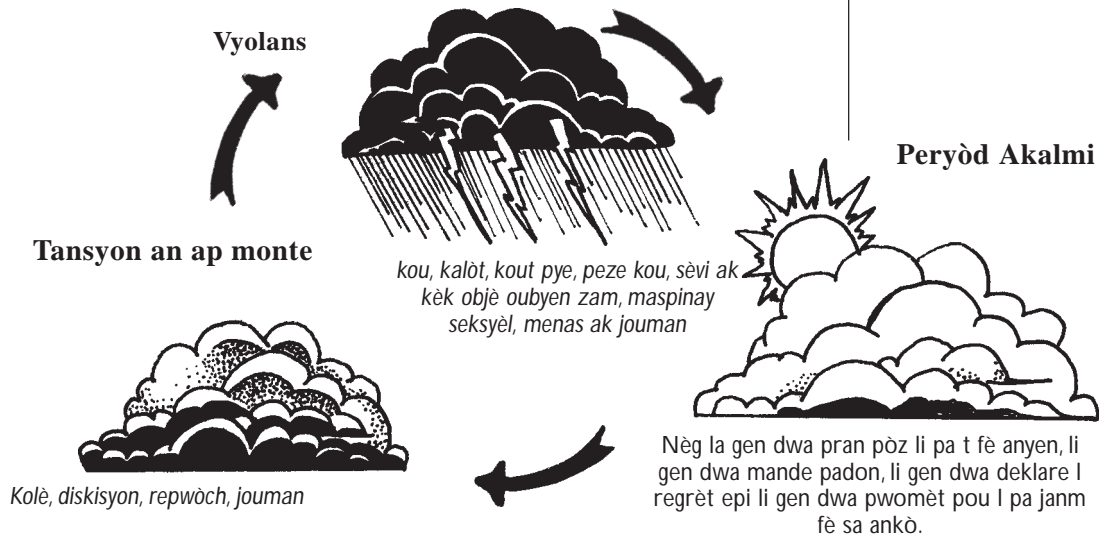
Medam ki gen enfimite yo tou pi vit viktim zak maspinay pase lòt fanm.

- Anpil nèg gen dwa pa kontan paske yo pa t rive jwenn yon fanm ki “ pa gen ankenn defo nan kò l”.
- Mesye yo ka panse li pi fasil pou yo pran pye sou yon fanm ki gen enfimite, paske manmzèl gen mwens posiblite pou l defann tèt li.

Anpil fwa, premye zak vyolans nan gen dwa sanble ak yon aksidan, yon bagay ki rive konsa, men ki pa gen pou l refèt ankò. Alaverite, nan anpil ka, premye zak sa a se tankou yon wou ki kòmanse woule.

Kijan wou vyolans lan woule

Nan anpil rapò fanm ak gason, firanmezi wou vyolans lan ap woule, se plis peryòd akalmi an ap vin pi kout. Firanmezi volonte fanm nan ap febli, se plis nèg la ap pran pye sou li nètalkole, jouk misye vin pa gen ankenn nesosite pou l fè pwomès mete pwen final nan zak kraze-brize yo.

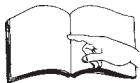
➤ Gen kèk fanm ki konn chache fè zak vyolans lan rive pi vit, pou l ka fini pi vit. Konsa, peryòd akalmi an ap vin pi vit.

Move konsekans vyolans ka genyen

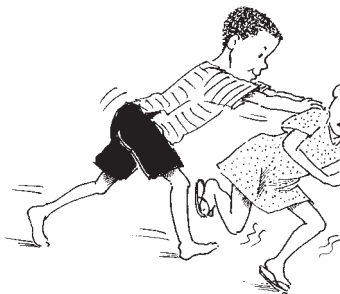

sante mantal

MST yo, 261
SIDA, 283
lè n pa sou sa, 193

*Lè, nan yon fanmi,
manman an ap sibi
zak maspinay toutan,
timoun yo ap kwè se
mòd tretman sa a tout
ti fi ak tout fanm
merite*

Lè yon fanm ap sibi zak vyolans, se pa li menm sèlman ki viktim. Sa deranje timoun yo ansanm ak tout kominote a.

Konsekans sou medam yo

Zak maspinay gason ap fè ka lakòz medam yo:

- pa ka pran ankenn desizyon oubyen tou yo ka santi yo pa gen valè.
- soufri ak pwoblèm sante tankou anksyete (gwo tèt chaje tout lasent jounen), pwoblèm apeti, pwoblèm somèy. Pou yo ka bliye pataswèl y ap pran yo, yo gen dwa vin pran kèk move mès - tankou paregzanp bwè tafya, pran dwòg oubyen mache kouche ak gason.
- pran move kou ak gwo zòbòy: zo kase, boule, kou nan je, mak kout kouto, mak kout baton, maltèt, malvant ak doulè nan misk ki gen dwa dire plizyè lane apre zak maspinay la.
- trape pwoblèm sante seksyèl. Anpil fanm rive fè fòs kouch, paske yo te konn pran baton pandan gwosès. Fanm ki sibi kadejak ka ranmase yon gwosès yo pa t bezwen, maladi seksyèlman transmisib (MST) oubyen VIH/SIDA. Anpil fwa tou, medam sa yo konn vin pè fè lanmou. Yo gen dwa gen doulè, lè y ap fè lanmou e yo konn pa janm ka anvi ankò.
- pèdi lavi yo

Konesans sou timoun yo

Anpil fwa, lè timoun yo wè manman yo ap sibi zak vyolans, yo konn:

- vin gen vye tanperaman. Yo fè kòlè toutan epi yo fè mechanste ak lòt timoun - se konsa yo imite moun k ap fè vyolans lan. Oubyen yo gen dwa vin dousman dousman. Yo mòl kò yo pou moun pa remake yo.

- fè move rèv. Yo gen laperèz toutan. Anpil fwa, timoun k ap viv nan fanmi kote manman an ap sibi zak maspinay konn pèdi apeti. Yo konn pi mal pou grandi, pi mal pou aprann lekòl pase lòt timoun. Yo konn trape yon bann maladi, tankou: malvant, maltèt ak opresyon.

Konsekans sou kominote a

Nan yon kominote, zak maspinay sou fanm ka lakòz :

- Wou vyolans kontinye woule jenerasyon apre jenerasyon
- pawòl ki vle gason siperyè fanm nan rete tenn fas
- kalite lavi tout moun vin pi mal paske medam yo ap bay mwens ranman nan yon kominote kote vyolans met baboukèt nan bouch yo, nan yon kominote kote vyolans ka lakòz yo pèdi lavi yo.

“Poukisa fanm nan rete”? Se premye kesyon pi fò moun poze lè yo tande istwa yon fanm k ap sibi move tretman anba pat yon nèg. Yon fanm ka deside rete pou anpil rezon. Men kèk ladan yo:

- **Laperèz ak menas:** Nèg la gen dwa te di l: “ M ap touye w, m ap touye manman w, m ap touye timoun yo... si w eseye sove”. Fanm nan gen dwa reziyen l rete pou l ka pwoteje tèt li ansanm ak lòt moun ki anba menas yo.
- **Manmzèl pa gen lajan epi li pa gen kote pou l ale.** Pwoblèm konsa rive, sitou lè se sèl nèg la ki gen lalwa lajan ak lè nèg la pa t janm kite fanm nan al wè ni fanmi l ni zanmi l.
- **Fanm nan pa gen mwayen pou l pwoteje tèt li.** Gen dwa pa gen anyen ki ka anpeche nèg la chache fanm nan pou l touye l.
- **Lawont.** Fanm nan ka p kwè se fòt li si l ap sibi zak maspinay oubyen li k ap kwè li merite sa tou.
- **Relijyon ak kwayans nan tradisyon.** Li gen dwa kwè se yon devwa l genyen pou l anpeche maryaj la kraze kèlkelanswa konsekans sa ka genyen.
- **Lespwa sa va chanje.** Li gen dwa santi li renmen nèg la e li pa vle kite l. Li panse li ka jwenn yon jan pou soti anba maspinay san l pa bezwen kite.
- **Fanm nan gen dwa santi l koupab poutèt timoun yo ap ret san papa.**

Petèt pi bon kesyon pou n ta poze tèt nou se “Pouki sa nèg la pa ale li menm?” Si nou mande tèt nou pouki sa **fanm** nan pa kite nèg la se kòm si nou di pwoblèm vyolans lan se pwoblèm pèsònèl fanm nan. Nou pa gen ankenn rezon pou n konsidere vyolans kòm pwoblèm pèsònèl yon grenn moun.

- Se tout kominote a ki dwe pote chay la. Se sa k ap bon pou sante ak byennèt tout moun k ap viv nan kominote a

Se **gason** a ki yon kriminèl lè l anvoyole dwa fanm nan gen pou l viv san pèsonn pa janm bat li, domaje l osinon touye l. Yo ta dwe fè l rete.

Poukisa medam yo rete ak malandren k ap bat yo

➤ Si nou mande tèt nou pouki sa fanm nan pa kite nèg la, se kòm si nou di pwoblèm vyolans lan se pwoblèm pèsònèl fanm nan. Se tout kominote a ki dwe pote chay la. Se sa k ap bon pou sante tout moun k ap viv nan kominote a.

Kisa pou n fè

➤ *Reflechchi sou pwen sa yo, menm si n kwè nou p ap janm sibi zak maspinay ankò.*

Chache yon moun nou fè konfyans e ki ka ede n wè klè nan tèt nou, lè n ap gade ki sa n ka fè.

Eske pa gen anyen nou ka fè pou n fè ti kòb?

NESESITE POU N TABLI YON PLAN SEKIRITE

Yon fanm pa gen ankenn kontwòl sou vyolans mari l ka fè sou li. Men li gen dwa chwazi kouman pou l aji anfas vyolans. Li gen dwa menm prepare yon plan pou pwoteje tèt li ansanm ak pitit li, annatandan nèg la kite metye a.

Anvan nèg la kòmanse kraze brize, men sa pou n fè

- Pale sou sa ak yon moun ki pre nou. Mande l pou l vin pote n sekou lè l tande nou nan pwoblèm. Petèt yon vwazen, yon gason nan fanmi nou, yon gwoup fanm oubyen yon gwoup gason ka gen tan debake anvan n pran move pataswèl.
- Antann nou ak timoun yo oubyen ak yon lòt moun nan fanmi an sou yon mo oubyen sou yon siyal. Yon fwa yo tande mo a oubyen siyal la, y ap konnen pou y al chache èd.
- Montre timoun yo kijan pou yo chache met tèt yo an sekirite.

Pandan n ap sibi maspinay la, men sa pou n fè

- Si n sispèk lè nèg la pral dechennen, se pou n òganize n pou n pa rete kote l ka jwenn zam oubyen lòt bagay pou l frape n. Nou pa dwe rete tou kote ki jennen, yon fason pou n ka chape poul nou, sizoka pa ka.
- Fè tèt nou travay. Fè tout sa nou kapab pou fè Misye met dlo nan divèn l, dekwa pou n pwoteje lavi nou ak lavi timoun.
- Si nou vle chape poul nou, reflechi pou nou wè kijan n ap fè sa. Ki pi bon kote nou ka ale?

Si n pare pou n kite, ki sa pou n fè

- Fè tout sa n kapab pou n gen ti lajan sere. Mete lajan sa a yon bon kote (fòk se pa andedan kay la) oubyen ouvri yon kont labank sou non nou pou n ka pa gen twòp pwoblèm pou n debouye n poukont nou.
- Mande zanmi nou oubyen fanmi nou yon ti kote lakay yo pou n fè yon ti rete. Nou k ap mande yo prete n ti kòb tou. Men fòk nou fè yo konnen pou yo pa di nèg la sa.
- Fè fotokopi tout papyè enpòtan tankou kat idantite nou, kat vaksinasyon timoun yo. Sere yon kopi lakay nou epi bay yon moun nou fè konfyans sere yon lòt kopi.
- Kite lajan, kopi dokiman, ak kèk rad anplis kay yon moun nou fè konfyans pou n ka chape poul nou san pèdi tan.
- Si n ka fè sa san pwoblèm, se pou n fè repetisyon ak timoun yo pou n wè si plan an anfòm. Fòk nou pa bliye mande timoun yo pou yo fè kwa sou bouch yo, pou pèsonn pa konnen sa k ap regle.

SI N AP KITE

Lè m t ap kite ak mari m, m pa t menm gen 5 kòb penich. Se yon matant mwen ki te fèm al ede l vann nan mache. M te fè yon ti tchotcho nan travay kòm bòn timoun tou. Se kon sa about 2 lane m te rive fè yon ti ekonomi. Yon bon jou m te ranmase timoun yo e m te met deyò. Tanzantan, jounen jodi a m konn santi chay la twò lou, paske se yon ti kraze lajan ki antre nan men m, men pito sa paske baton pi rèd.

Si n deside met deyò, fòk nou prepare n pou n fè fas ak yon bann lòt pwoblèm.

Pwoblèm sekirite. Moman ki gen plis danje pou yon fanm se lè li fèk chape anba men nèg la; misye ka chèche fè tout sa l kapab pou l fè fanm nan tounen. Li ka menm vle touye l. Fòk fanm nan òganize l pou l jwenn yon bon kote pou l rete, yon kote nèg la pa konnen, yon kote l ap jwenn pwoteksyon. Li pa dwe di pèsonn ki kote l ye. Nèg la gen dwa fòse lòt moun di l ki kote manmzèl ye.

Kijan pou n debouye n pou n viv pou kò n. Fòk nou jwenn yon mwayen pou ni nou menm ni timoun yo ka jwenn yon moso lavi. Si n jwenn chans fè ladesant kay fanmi oubyen kay zanmi, se pou n pwofite al lekòl oubyen al aprann yon metye. Pou n fè ti ekonomi k ap pèmèt nou lwe kay, li ta bon pou n ta met tèt nou ansanm ak yon lòt fanm ki t ap sibi maspinay tou.

Pwoblèm santimantal. Lè nou konsidere tout sa nou dwe fè pou n refè vi nou, nou ka santi chay la twò lou. Nou ka gen laperèz, nou ka santi nou lage poukont nou paske nou pa abitye viv poukont nou, yon kote nou pa abitye. Nou ka sonje nèg la tou malgre tout sa l fè n pase. Lè bagay yo pa bon menm, nou ka menm bliye ki kalite mati li te konn fè n pase. Nou pa bezwen wont poutèt nou sonje mari n ak vi nou t ap mennen anvan an. Antouka eseye kenbe fèm. Chache konnen si pa gen lòt fanm ki nan menm sitiyasyon avè n. Ansanm ansanm youn ka ede lòt.

Pou bagay yo ka chanje, fòk nou sispann konsidere vyolans sou fanm tankou yon bagay ki nòm, kòm kwa, se konsa sa toujou ye. Fòk moun sispann bay fanm chay pote. Men kèk konsèy ki ka ede n bare wout vyolans lan nan yon kominote a.

PALE PAWÒL LA

Premye pa pou n fè, si n vle sa chanje, fòk nou pale pawòl la. Eseye jwenn lòt fanm ki gen menm pwoblèm ak nou, sètadi fanm k ap sibi maspinay anba men vakabon. Se pou youn boukante lide ak lòt. Eseye rankontre ak gason ki konnen vyolans sou fanm se travay Malandren. Fòk brase lide fèt nan tout sosyete a sou zafè vyolans lan. Fòk nou rive fè tout moun yo konprann vyolans sou fanm se zak malonèt.

Mete yon gwoup solidarite sou pye

Ann Travay pou Chanjman

➤ *Veye zo nou, gen kote batay kont vyolans sou fanm gen danje ladan.*

OUVRI KÈK SANT POU EDE FANM KI OBLIJE KITE

AK MARI YO

- Se pou n chache jwenn san pèdi tan, yon kay oubyen nenpòt kote fanm ka jwenn sekirite. Tout moun pa bezwen okouran.
- Chèche konkou lòt moun, sitou konkou gwo òganizasyon. Paregzanp, nou dwe gade si pa gen yon gwo òganizasyon k ap travay nan domèn lasante ki vle bay kout men. Nou ka pale tou ak kèk notab nan kominote a nou ka fè konfyans ki vle pote kole ak nou.
- Se pou n ede fanm yo aprann konn dwa yo devan lalwa. Ka gen lwa ki pale sou fanmi, sou vyolans, medam yo ka sèvi ak lwa sa yo.
- Chèche jwenn mwayen pou fè fanm aprann jwenn fòmasyon ki ka pèmèt yo itil tèt yo.

SÈVI AK PRESYON SOSYETE A KA FÈ SOU MOUN

Ki kalte presyon ki ka anpeche nèg bò lakay nou pa komèt zak pifò moun kondane? Gen kèk kote se presyon lapolis k ap bay rezilta. Gen lòt kote se presyon lame, presyon fanmi oubyen presyon legliz. Pi fò kote sou latè, se tout presyon sa yo ansanm k ap bay rezilta.

Se pou n ankouraje lide nou yo ak lòt asosye gason pou yo pran pozisyon kont vyolans sou fanm. Yo pa dwe nan danse kole ak sanzave k ap bat fanm. Fè tout sa ki posib pou n anpeche gason maspinen fanm nan zòn kote n rete a.

Nan kèk peyi, fanm yo fè presyon pou fè lachanm vote lwa sou vakabon k ap maspinen madan m yo. Men se pa toutan lwa yo bay yon rezilta. Nan kèk peyi, medam yo pa menm ka konte sou moun ki la pou fè respekte lalwa. Yo pa ka konte ni sou lapolis, ni sou avoka, ni sou jij. Men si lajistis ansanm ak lapolis peyi nou ap travay pou pwoteje fanm, se pou n debouye n kou mèt janjak pou n konn tout lwa sa yo ansanm ak tout dwa fanm genyen.

Fè levasyon timoun yo yon manyè pou yo pa tonbe nan vyolans. Depi lakay nou, nou ka travay pou sa chanje, si n ede timoun yo jwenn mwayen pou rezoud pwoblèm yo san chirepit. Aprann ti gason yo respekte tèt yo epi respekte jenn tifi ak fanm tou.

Nan kèk zòn nan Amerik Santral, gen gason ki chwazi bay konkou yo nan òganize brigad vijilans. Konsa, yo rive bay zenglendo yon pinga. Nan kominote sa yo tou, yo pa tolere zak maspinay sou fanm. Si yon nèg ap bat madanm li, l ap jwenn chatiman l merite a.

Moun k ap travay nan domèn sante kapab bay pi gwo kout men nan batay pou desitire vyolans sou fanm. Yo pa dwe rete sèlman nan panse maleng. **Lè n ap konsilte yon fanm, fòk nou byen gade pou n wè si l pa gen mak kout baton sou li.** Anpil fwa, nèg yo konn frape fanm kote pou mak yo pa parèt. Medam yo tou konn abiye yon manyè pou mak yo pa parèt. Kòm travayè sante, nou gen chans wè pati entim nan kò yon fanm.

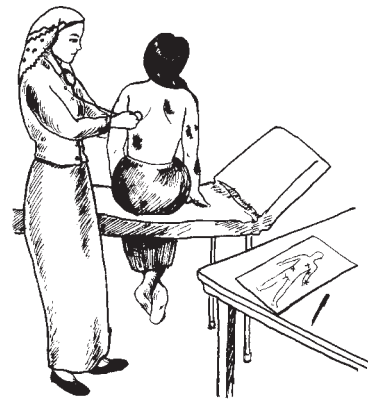
Si yon fanm vin kote n ak mak dwòl, mak blese, mak kout kouto sou li, oubyen si l vini ak gwo doulè, ak san sou li, se pou n mande kisa k rive l. Pa bliye anpil fanm ki sibi maspinay konn pran pòz se aksidan yo fè. Fè l konnen nou p ap fè ankenn bagay san l pa vle.

Metè tout bagay sou papye. Lè n ap konsilte yon fanm ki te sibi maspinay se pou n fè yon desen ki montre fas li ak do li epi se pou n make tout kote li gen

maleng yo. Ekri non moun ki te fè zak la. Chèche konnen konbyen fwa sa rive deja. Mande l si lòt moun nan fanmi l tankou sè li oubyen pitit li konn sibi maspinay tou. Si lavi l an danje ede l pran desizyon li vle a. Kit li vle ale, kit li vle rete, nou ka ede l met sou pye yon plan sekirite. Si l vle al lapolis, ale avè l. Prezans nou ka fè yo pran ka l plis. Nou kapab fè manmzèl rankontre ak lòt fanm ki sibi maspinay tou. Si youn ede lòt, solisyon an ap vini pi vit.

Travayè sante, 2 mo

Rapò Klinik

Jou: _____

Lè: _____

Dosye: _____

Egzamen:

➤ *Pou n jwen plis enfòmasyon sou swen pou fanm ki blese gade nan liv “**kote pa gen doktè**” oubyen nan nenpòt lòt liv sou Lasante.*

Ki èd fanm ki sibi maspinay ka jwenn nan kominote a oubyen toupre kominote a? Gade pou n wè si yo ka jwenn:

- Avoka ki ka ede yo
- Kay kote yap jwenn
- Sant sante ki okipe moun ki gen pwoblèm mantal
- Sant alfabetizasyon oubyen lekòl pwofèsyonèl pou grandon
- Ti pwojè kap pèmèt yo fè ti kòb

Ede nèg la. Nèg k ap fè vyolans yo bezwen èd tou. Pale ak lide kominotè oubyen ak gangan, pè osnon pastè pou yo wè si yo ka jwenn yon jan pou yo ede mesye yo sispann fè vyolans sou fanm.

➤ *Ede kominote a wè tout vye konsekans vyolans genyen.*